

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 68 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 68 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3812

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADAR YAZILAN FRANSIZCA-TÜRKÇE SÖZLÜKLERİN KRONOLOJİSİ VE SAYISAL VERİLERİ ÜZERİNE

ON THE CHRONOLOGY AND NUMERICAL DATA OF FRENCH-TURKISH DICTIONARIES WRITTEN FROM PAST TO PRESENT

Ebubekir ERASLAN*

Öz

Kanuni Sultan Süleyman devriyle ekonomik olarak birbirine yaklaşan Fransa-Türkiye ilişkileri zamanla alan değiştirmiş; dini, siyasi, askeri, sosyal, kültürel vb. alanlara doğru kaymıştır. Özellikle XIX. asırda Tanzimat'la birlikte yönünü Batı'ya çeviren Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'ya açılan kapısı hep Fransızca üzerinden olmuştur. Eğitim, kültür, askeri, siyasi vb. alanlarda Fransa'nın Osmanlı İmparatorluğu üzerinde gösterdiği etki zamanla Fransızca-Türkçe sözlüklerinin, gramer kitaplarının, konuşma kılavuzlarının hazırlanmasına neden olmuştur. Batı dilleri içerisinde en çok sözlüğün Fransızca-Türkçe sözlük alanında yazılmış olması da Fransızcanın Osmanlı İmparatorluğu genelindeki etkisinin başlıca göstergesidir. 1928'deki harf değişikliğine kadar yazılan elli adet Fransızca-Türkçe sözlüğün sayısal varlığına başka hiçbir Batı kaynaklı dil erişememiştir. Yazılan sözlüklerin yazarları başlangıçta ya yabancılar ya da Osmanlı vatandaşı gayrimüslimlerken zamanla Türk aydınları bu alanda hakimiyet kurmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Fransızca, Türkçe, Sözlük.

Abstract

Turkey relations economically converging with Suleiman the Magnificent undergone expansion cycle time field; religious, political, military, social, cultural and so on. fields. Especially XIX. century, with the Tanzimat, the direction of the Ottoman Empire to the West, the gateway to Europe has always been through French. Education, culture, military, political and so on. French-Turkish dictionaries, grammar books and speech guides were prepared in time. The fact that most of the dictionaries are written in the field of French-Turkish dictionary is the main indicator of the influence of French throughout the Ottoman Empire. Fifty French-Turkish dictionaries, written until the change of letters in 1928, could not reach the numerical existence of any other Western language. While the authors of the dictionaries were originally foreigners or non-Muslim citizens of the Ottoman Empire, Turkish intellectuals established dominance in this field.

Keywords: French, Turkish, Dictionary.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kanuni Sultan Süleyman'la resmi olarak başladığı Fransa'yla ekonomik ilişkileri zamanla dinî, siyasi, askeri, eğitim, kültür, sosyal vb. alanlara yönelmiştir. XIX. Yüzyılın egemen devleti Fransa, Osmanlı coğrafyasında kazanmış olduğu ayrıcalıkları devam ettirmek ve artırmak amacıyla Türkleri her zaman yakından tanımak istemişler ve sebeple Türklerin dilini öğrenmek, öğretmek amacıyla

* Öğr.Gör.Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, ebubekireraslan@mu.edu.tr

Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca, konuşma kılavuzları, gramer kitapları hazırlamışlardır. Hazırlanan bu eserler içerisinde çoğunluğu Fransızca-Türkçe sözlükler oluşturmaktadır.

1. Geçmişten Günümüze Türk-Fransız İlişkileri

Fransa-Türkiye arasındaki diplomatik ilişkiler, II. Beyazıt zamanında Cem Sultan hadisesiyle başlamıştır. Fakat asıl önemli münasebet Kanuni Sultan Süleyman döneminde olmuştur.

Fransa kralı I. François'ın annesi 1525 yılında, Almanlara esir düşen oğlunu kurtarması için Kanuni Sultan Süleyman'a mektup yazmıştır. Fransa Kralı I. François'ın annesi Kraliçe Louise de Savoie; Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı mektupta, esir olan oğlunun kurtarılması için Osmanlılar tarafından Macaristan'a bir sefer yapılmasını rica etmiştir. Avrupa'daki hanedan savaşları ve iç karışıklıklardan yararlanarak siyasi dengeleri kendi lehine çevirmek isteyen Kanuni Sultan Süleyman bu mektup üzerine Macaristan seferine çıkmıştır. Osmanlı ordusu, Macar ordusunu 1526 yılında Mohaç Savaşı'yla büyük bir yenilgiye uğratarak Viyana'yı kuşatmıştır. İlerleyen günlerde I. François serbest bırakılmış ve Habsburg hanedanının Fransa üzerindeki baskıları azalmıştır.

Kral I. François, Türkleri Hristiyan bir devlete karşı kışkırttığı gerekçesiyle Avrupalı Hristiyanların tepkisini çekmiştir. Vatikan tarafından "Hristiyan dünyasının en insafsız Hristiyanı" olmakla itham edilmiş ve Avrupa'da Fransa aleyhinde olumsuz bir propaganda başlatılmıştır. I. François, bu olumsuz propagandanın önüne geçebilmek amacıyla, 1529 yılında Kanuni Sultan Süleyman'dan Osmanlı egemenliği altında bulunan ve Hristiyan dünyası için kutsal sayılan yerlerin korunması ve bu bölgelerde serbestçe ibadet yapılabilmesine yönelik bir takım güvenceler istemiş ve bu isteği kabul edilmiştir. 1536 Şubat ayı içerisinde; iki devlet arasında bir ittifak anlaşması imzalanarak Fransa'ya Osmanlı topraklarında daimi büyükelçilik ve konsolosluklar açma, Osmanlı limanlarından yararlanma ve ticari faaliyetlerde vergi muafiyeti gibi birtakım ayrıcalıklar verilmiştir. Fransa, bu anlaşma ile Hristiyan hacıların kutsal topraklara yapacakları ziyaretleri korumaya yönelik hami devlet olma hakkını elde etmiştir. Böylece I. François, hem Hristiyan dünyasındaki saygınlığını arttırmış hem de ülkesi için Osmanlı Devleti nezdinde Fransa'ya çok önemli bir ticari üstünlük kazandırmıştır (Kocabaş, 1990).

1789 Fransız ihtilalinden sonra kendini toparlayan Fransa, Orta-Doğu'ya hakim olmanın yollarını aramaya başlamış ve Napolyon Bonaparte, 1798 yılında Mısır'ı işgal etmiştir. Fakat Osmanlı Devleti'nin daha sonra yaptığı mücadeleler sonucu Fransızlar Mısır'dan çıkarılmıştır. Bozulan ilişkiler M. Ali Paşa'nın Mısır valisi olmasıyla yeniden düzelmiştir.

1853-1856 yılları arasında devam eden Osmanlı-Rus (Kırım) Harbi sırasında Fransa ve Birleşik Krallık, Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak Rusya'ya karşı savaşmışlardır. Savaş sonunda Osmanlı Devleti; Rusya, İngiltere, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan ve Prusya'nın da katıldığı, 30 Mart 1856 tarihinde imzalanan Paris Barış Antlaşması'nın katılımcılarından birisi olmuştur. Osmanlı Devleti'ne bazı konularda - Kırım savaşı gibi - yardım eden Batılılar, bunun karşılığında pek çok menfaat sağlamışlardır. Örneğin, yabancılara daha fazla hak veren bazı ıslahatlar bu vesileyle yapılmıştır.

Sultan Abdülaziz, 1867 yılında III. Napolyon'un davetlisi olarak Paris'teki "Dünya Sanayi Sergisi"ni ziyaret etmiştir. İmparator III. Napolyon, Sultan Abdülaziz'in Paris ziyaretini iade etmek amacıyla eşiyile birlikte İstanbul'a gelmek istemiş fakat Fransa'daki olaylar nedeniyle ülkesinden ayrılamayarak kendisini temsilen eşi Kraliçe Eugénie'yi görevlendirmiştir. 1869 yılında İstanbul'u ziyaret eden Kraliçe, büyük törenlerle karşılanmış ve kendisine konaklaması amacıyla Beylerbeyi Sarayı tahsis edilmiştir.

I. Dünya Savaşı sırasında farklı taraflarda yer alan Türkiye ve Fransa pek çok cephede karşı karşıya gelmiştir. Fransa, 1919'dan sonra da Türkiye'nin güney vilayetlerine asker çıkarmıştır. Fakat hem kuva-i milliyenin bölgedeki direnişi hem de yeni Türk hükümetinin Batı'daki zaferleri sonrasında Fransa; Ankara anlaşmasıyla Mondros'tan sonra işgal ettiği illerden, Hatay hariç, çekilmiştir. Hatay, anavatanına 1939'da katılmıştır.

1.1. Fransızların Türkçeye İlgisi

Fransa, Osmanlı Devleti'yle yaptığı ve tarihte kapitülasyonlar adıyla bilinen anlaşmadan sonra denizyollarıyla birçok vatandaşını ticari ve diğer sebeplerle Osmanlı topraklarına göndermeye başlamıştır. Yabancı bir ülkeye giden birisinin yapacağı ilk iş, o ülkede konuşulan dili öğrenmeye çabalamak olacağından Osmanlı'da konuşulan dil olan Türkçeyi bilmek, Fransız devlet adamlarına ve tüccarlarına hem büyük avantajlar sağlayacak (Gümüşkılıç, 2002, 26) hem de Kataloliklerin hamisi rolünde olan Fransa; Osmanlı tebaasındaki Hristiyanlara daha çabuk ve rahatça ulaşabilecekti (Yıldız, 1993, 212).

Fransa, geniş ve kârlı ilişkilerde bulunduğu Osmanlı topraklarında Osmanlı Devleti'yle olan ilişkisini yerli halkın dilini bilen ve aynı zamanda Doğu uzmanı olan özel yetiştirilmiş görevlilerle yürütmeyi düşünmüş ve bu yüzden Osmanlılarla ilişkileri daha sağlam bir zemine oturtmak; siyasi, ekonomik ve kültürel alanlardan daha iyi istifade edebilmek için Cenevizlerin 1551 yılında Türkçe tercüman yetiştirme gayesiyle açtıkları dil okulunu (Şakiroğlu, 1995, 219-223) kendisine örnek alarak bir okul kurmak istemiştir. Diploması ve ticarete ihtiyaç duyulan Doğu dilleri tercümanlarını yetiştirmeyi amaçlayan bu okulu Fransa, XIV. Louis'in nazırı Jean Baptise Colbert'in teşviki ve Marsilya Ticaret Odasının isteğiyle 18 Kasım 1669'da meclisin aldığı kararla İstanbul'da kurmuştur (Hitzel, 1995, 19). Bu okulda Osmanlı tebaası arasından toplanan 9 yaşındaki Ermeni, Rum, Süryani çocukları İstanbul'a gönderilerek Beyoğlu'ndaki manastırda eğitilirdi. Burası Fransız Dil Oğlanları Okulu (Vahapoğlu, 1997) adıyla bilinirdi. Bu çocuklara Türkçelerini geliştirmeleri için verilen derslerin yanında diplomatlık mesleği de öğretilirdi. Hem tercümanlık yapan hem de Türk-Fransız ilişkilerini yürüten bu kişilere dil oğlanları denirdi. Bu kişiler Türkçe günlük konuşma dilini, Klasik Osmanlıca'yı, Arapçayı, klasik Yunanca ve Latinceyi de iyi bilirdi. Bu tercümanlar Fransa kralının Türkiye'deki bakanı konumundaydılar. Türkiye'de buldukları sırada genel ve dinî eğitim de alan bu gençler Türk kültürünü iyice öğreniyorlardı. 20 yıllık bu eğitim-öğretim sonunda Fransa'ya götürülerek Cizvit Okulu'nda Fransız tarzı bir eğitimden geçirilen öğrenciler tekrar İstanbul'a dönüp tercüman-diplomat olarak çalışıyorlardı. Kısa bir zaman sonra benzer bir okul İstanbul'da da kurulmuştur.

1789 Fransız Devrimi ile Dil Oğlanları Okulu ortadan kaldırıldı. 1790 yılında çıkarılan bir yasa ile, Milli Kütüphane bünyesinde, yaşayan Doğu dillerini öğretmenin ticari ve siyasi açıdan yararlı olacağı savıyla, yeni bir okulun açılmasına karar verildi. Milli Kütüphane Doğu Dilleri Özel Okulu (Ecole Spéciale de Langues Orientales à la Bibliothèque Nationale) 27 Ekim 1795'te açılan yeni durum-şartlara uygun dil eğitimi ve öğretimi yapan bu kurum ile Fransız şarkiyatçılığının geleceği belirlenmiştir. Türk dili ile ilgili birçok eser yazan N. Mallouf da bu okulun profesörlerinden biridir (Mallouf, 1856).

1820 yılındaysa Büyük Louis Kraliyet Okulu (College royal de Louis-le-Grand.) adıyla yeni bir eğitim-öğretim kurumu açılmıştır. Bugün bu kurum Paris'te, Doğu Dilleri ve Uygarlıkları Enstitüsü (Institut National de Langues et Civilisations Orientales/INALCO) adıyla varlığını sürdürmektedir.

1783 yılında Türkiye ticaretinin % 55'ini Fransa ile yapıyordu. Türklerle pek çok işbirliği yapan Fransızların Türkçeyi iyi öğrenebilmeleri için birtakım sözlüklere, konuşma kılavuzlarına ve hatta gramer kitaplarına ihtiyaçları vardı. İşte bu maksatla bir takım kitaplar yazılmıştır. Mesela bu konuyla ilgili J. D. Kieffer ve T. X. Bianchi tarafından hazırlanan sözlüğün kapak kısmında şu ifadeler vardır: "Bu sözlük, Doğu'da görev yapacak diplomatlar ve elçiler ile tüccarlar, gemiciler ve diğer gezginlerin de işine yarayacaktır." (Kieffer-Bianchi, 1835).

Yine başka bir sözlük yazarı olan N. Mallouf bu konuyla ilgili şunları söylemektedir: "Türkiye'nin yeri Avrupa için çok önemlidir. Bu önem, bizi politik, ticari ve dil yönünden Türkçeyi öğrenmeye mecbur kılmaktadır. Ancak bu sayede Fransız Ticaret Odalarının Anadolu ve Suriye'deki ticari ilişkilerini yeniden gözden geçirme imkanı elde edilmiş olur." (Mallouf, 1856). Yine Mallouf, Türkiye-Fransa arasındaki bu ilişkiye dair şöyle demektedir: "Doğu'daki ticari ilişkilerimiz, denizcilik faaliyetlerimiz, Batılıların endüstri ve maddi imkanları ile yapılabilecek demiryolu inşaatının tasarımı gibi hususlar Avrupa'nın dikkatini Türkiye üzerine çekiyordu. Türkiye bizim medeniyetimizi, bilgilerimizi ve sanatımızı tanımak ve özümsemek için sürekli olarak bize yaklaşmaktadır. Bizim de onların geleceklerini, kaynaklarını, durumlarını ve imkânların iyi hesap etmemiz gerekir." (Mallouf, 1856).

1.2. Türklerin Fransızcaya İlgisi

Gerileme dönemiyle beraber, Osmanlı Devleti bir dizi yenilgilere uğramış, bu yenilgilerine gerekçe olarak da askerî alandaki teknolojisinin geriliğini ileri sürmüştür. Bu nedenle Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca sözlüklerin ilkleri iki dilli askerî, sözlükler olmuş ve özellikle askerî anlamda Avrupa tarzı okullaşmaya gidilmiştir. Çünkü bir asker için o günün şartlarında, bir dünya dili olan Fransızca'yı bilmek ve o dilde yazılan eser ve yayınları takip etmek esastı (Hüsnü, 1312, 16).

Türkiye'de 1773 yılında açılan Mühendishane-i Bahri-i Hümayun ile 1796 yılında kurulan Mühendishane-i Berri-i Hümayun okullarında ilk Fransızca dersleri konmuştur. Bu dersleri ulemadan bazı kişiler ve Fransız öğretmenler vermiştir. Okulun programı günümüzdeki ilk ve kısmen ortaöğretim düzeyindedir. Çocuklara önce okuma yazma; Arapça, Farsça, Fransızca öğretilir, sonra matematik ve denizcilik bilgileri verilir. Öğrenim süresi üç yıldır. 1842'lerden itibaren de Fransızca seçimlik, İngilizce zorunlu hâle getirildi.

1793'de III. Selim devrinde açılan Mühendishane-i Berri Humayun'un öğretim süresi dört yıldır. Bu okulun I. ve II. sınıflarda Fransızca öğretiliyordu (Sakaoğlu, 1991).

Böylesine önemli bir okulun açılması ve dönemin sayılı hocalarının orada toplanmış olması, Avrupa'nın ilgisini çekmiş ve her devletten pek çok kitap hediye edilmiştir. Hatta, Padişah'ın yakınlığını kazanmak için Napolyon hepsinden daha çok hediye göndermiştir.

Tıp ve cerrahlik öğretimi yapan, Müslümanlardan tabip ve cerrah yetiştirmeyi amaçlayan bir başka okul II. Mahmut tarafından 1827'de açılmıştır. Tıphane-i Amire ve Cerrahhane-i Mamure adı verilen bu okulun öğrenim süresi 4 yıldır. Bu okulda Arapça, Türkçe, Fransızca, gramer dersleri ve sağlık bilimleri okutuluyordu. Mekteb-i Tıbbiye'de öğretim Fransızca, (Akyüz, 2005) Cerrahhane'de Türkçe olarak yapıyordu. II. Mahmut, tıp öğretiminin son zamanlarda Avrupa'da geliştiğini şimdilik Fransızca olarak öğretimin kaçınılmaz olduğunu fakat tıp öğretiminin Türkçe yapılması hususunda bundan böyle çaba harcanması gerektiğini ifade etmiştir. Okulda, Fransa'dan ve diğer Avrupa ülkelerinden getirilen hocalar ders veriyordu (Akyüz, 2005). Ayrıca II. Mahmut döneminde ilk defa Batı'ya öğrenci gönderilmiştir.

Yabancı dil öğretimi ve buna bağlı olarak Batı kültürünü daha iyi anlamak için 1834'de Harbiye okulu açılmış, özellikle bu okulda okuyan öğrenciler Viyana, Paris ve Londra'ya tahsile gönderilmiş ve bu başkentlerden öğretmenler getirilmiştir. 1847'lerden sonra okulun müfredatı yeni baştan düzeltilmiş ve yabancı dil olarak Fransızca öğretilmiştir. Mekteb-i Harbiye, zamanla ileri bir öğretim kurumu haline gelmiş ve bu okuldan mezun olan subayların sivil okullarda müspet bilim derslerini okuttukları sıkça görülmüştür. Böylece Mekteb-i Harbiye, sadece subay yetiştiren bir kurum olarak değil aynı zamanda öğretmen yetiştiren bir kurum olarak da eğitim tarihimizde önemli bir yer tutmuştur." (Akyüz, 2005).

Tanzimat'ın ilanı ile birlikte, Avrupa'ya gönderilen öğrenciler askerî konuların yanında sivil konularda da öğrenim görmeye başlamışlardır. 1856 yılının sonuna kadar sadece Fransa'ya toplam 50 öğrenci gönderilmiştir. Avrupa'dan dönen bu öğrenciler Batılılaşma hareketlerinde çok etkili olmuşlardır. Bu öğrenciler, başta sadrazamlık olmak üzere değişik bakanlıklar, büyükelçilikler, ordunun her kademesinde komutanlıklar, valilikler, çeşitli devlet şuralarında azalıklar, Mühendishane, Tıbbiye, Harbiye ve diğer mekteplerde hocalıklar, doktorluklar, maden mühendislikleri, mütercimlikler vs. görevlerine getirilmişlerdir. Ayrıca bunlar arasında ressam, şair, yazar ve edebiyatla uğraşan birçok sanatçı da yetişmiştir.

Yenileşme hareketlerinin başladığı dönemde Rüştiyelere Fransızca dersleri koyulmuştur. Rüştiye öğrencilerine Fransızca dersi verilmesindeki maksat; öğrencilerin ticarete, sanata ve hatta devlet memuriyetine ait çağdaş bilgileri kolayca öğrenmelerini sağlamak olmuştur. Aynı yıl; İstanbul Rüştiyelerinin bazılarında, taşrada ise İzmir, Selanik, Beyrut, Şam, Edirne, Trabzon ve Manastır rüştiyelerine Fransızca okutmak üzere 14 öğretmen görevlendirilmiştir.

Türkler, XIX. yüzyıldan sonra Batı dillerini öğrenmeye hız vermiştir. Devlet, tercümanlık işlerini öncelikle Fener Rumlarına, daha sonra da Ermenilere ve Yahudilere vermiştir. Ancak, bu topluluklar bundan yararlanmak istemiş ve tercümanlık işini Türklerin aleyhine kullanmaya başlamışlardır. Mesela 1820'lerde yaşanan Yunan isyanında olduğu gibi Osmanlı Devleti, tercümanlardan çok zarar görmüştür. Bu yüzden, Bab-ı Ali içinde bir "Tercüme Odası" açılarak, Türk gençlerine Fransızca öğretilmesine başlanmıştır." (Berkes, 1978, 180-181, 196-197).

Tanzimat Dönemi'nde yükseköğretimde, 1863'te açılan Darülfünun'un üç şubeden oluştuğunu ve bunlardan biri olan Hikmet ve Edebiyat şubesinde dil öğretiminde Arapça, Farsça, Türkçe ve Fransızcanın programda yer aldığını görüyoruz. İstanbul'da 1864'te açılan "Lisan Mektebi'nde genç memurlara Fransızca, Rumca, Bulgarca öğretiliyordu. Bu dönemde halk eğitimine de önem verilerek 1860'ta, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye adıyla kurulan kurumun halka Fransızca, İngilizce ve Rumca dersler verildiği bilinmektedir.

Osmanlı Devleti giriştiği yeniliklerde hep ekonomik, kültürel ve siyasi açıdan gelişmiş olan Batılı aydınlara, düşünörlere danışmak; görüş alışverişinde bulunmak gereğini gözetmiştir. Bu yolla dış telkinlerin etkisinde kalarak 1868'de Fransa'nın yardımıyla, öğretim dili Fransızca olan Mekteb-i Sultani'yi (Galatasaray Lisesi) açmıştır. Model olarak Fransız liselerine benzeyen bu okulda öğrenim süresi esas olarak 5 yıldır. Bunun dışında bilgi seviyesi düşük öğrenciler için 3 yıllık hazırlık sınıfı açılmıştır. Okulun ilk müdürü Fransız hükümetinin gönderdiği M. de Salvé'dir. Diğer idarecilerin ve öğretmenlerin de çoğu Fransız idi. Öğretim dili de Fransızcaydı (Kodoman, 1991, 135).

Avrupa'ya eğitim için giden gençleri engellemek amacıyla Darülfünun 1900'de tekrar açılmıştır. Üç şubesinden biri olan Edebiyat şubesinin programında Osmanlı, Arap, Fars ve Fransız Edebiyatları ders olarak okutulmaktadır. "1908 inkılabından sonra okullarda yabancı dil öğretilmesine özel bir önem verilerek

Fransızca bütün okullarda zorunlu tutulmuş; İngilizce ve Almancanın da isteğe bağlı olarak öğretilmesi benimsenmiştir." (Demirel, 1999, 7).

1929-1930 ders yılında lise programlarından Arapça ve Farsça çıkarılmış ve 1940-1941 ders yılında, programlarda Batı dillerinin yanı sıra Latince derslerine de yer verilmiştir. 1955 yılından itibaren Türkiye’de, aralarında Fransızcanın da bulunduğu yabancı dille öğretim yapan birçok kolej açılmıştır. Bunlar daha sonraları Anadolu Liseleri ismini almışlardır. İlköğretimde 1997-1998 eğitim-öğretim yılından başlayarak IV. ve V. sınıfa seçmeli olarak yabancı dil dersleri konmuştur. 1988-1989 öğretim yılındaysa ortaokul 1. sınıfta yabancı dil dersi zorunlu, lise de dahil diğer sınıflarda ise seçmeli ders olarak okutulmuştur. 1989-1990 eğitim-öğretim yılındaysa tekrar yabancı dil zorunlu hale getirilmiştir. Yükseköğretim kurumlarında, 1981 tarihli düzenlemeden sonra da yabancı dil ders programlarında zorunlu hale getirilmiştir.

2. Sözlük

2.1. Tanım

Latince glossa; İngilizce dictionary, lexicon, vocabulary, glossary; Fransızca dictionnaire; Almanca wörterbuch; Arapça lügat, kamus; Farsça ferheng; Yunanca leksicon, Rusça slovar... gibi kelimelerle karşılanan sözlük kelimesi için Türkçede, ilk sözlüğümüz olan Divanu Lügati’t-Türk ile birlikte Arapça “lugat”, zaman zaman da Farsça “ferheng” ve yine Arapça “kamus” kelimeleri kullanılmıştır.

Alman dilbilimci Jacob Grimm tarafından sözlük, Deutsches Wörterbuch adlı eserinde şöyle tarif edilmektedir: “Bir dilin sözcüklerinin abecesel dizelgesidir.” (Aksan, 1982, 77)

Doğan Aksan’ın sözlüğü şöyle tanımlamaktadır: “Bir dilin ve birden çok dilin söz varlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel alarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren bir söz varlığı kitabıdır.” (Aksan, 1982, 77)

Ahmet Kocaman da “bir dilin sözcüklerini; deyişlerini abece düzenine göre sıralayan, anlamlarını açıklayan ya da başka dillerdeki karşılıklarını veren yapıt olarak sözlüğü tanımlamaktadır. Bu tanım genel çizgileriyle doğru olmakla birlikte her tanım gibi eksiktir. Bir kez abece sırası bütün sözlüklerde en yaygın düzenleme olsa da kavramlar dizini, uyak sözlükleri gibi sözlük düzenlemeleri de vardır” (Kocaman, 1998, 111) diyerek yapılan genel sözlük tarifine katılmakla birlikte, farklı düzenleme şekillerine sahip sözlüklerin de olduğuna dikkat çekmektedir.

Karmaşık ve farklı özelliklere sahip yapısıyla sözlüğü bir tanımın içine sığdırmak da sözlüklerin tanımını eksiksiz yapmak da oldukça güçtür. Ancak, yapılan tanımların bütününe bakıldığında sözlükler hakkında şu özellikleri sıralamak mümkündür. Sözlükler,

- bir dil veya birden çok dilin söz varlığını ele alabilirler,
- bir dildeki sözcüklerin tümü ya da bir bölümünü ele alabilirler,
- sözcüklerin belli bir çağda ya da bütün çağlarda kullanımlarını incelerler;
- yazılı ve sözlü dilin malzemelerini içerirler,
- sözcüklerin yazımlarını ve söyleyişlerini gösterirler,
- bağımsız biçimbirimleri ele alırlar,
- sözcüklerin tek başına ve diğer öğelerle kurdukları söz öğelerinin anlamlarını verirler,
- içerdikleri söz varlığının anlamlarını verir, açıklar ve örneklendirirler,
- sözcüklerin dil bilimsel biçim ve işlevleri hakkında bilgi verirler,
- sözcüklerin kökenlerini gösterirler,
- sözcüklerin değişik kullanımlarını gösterirler,
- madde başlarının düzenlenişi bakımından (manzum, mensur, abecesel, konu, kavram) -farklılık gösterirler,
- kılavuz ve kaynak kitaplardır,
- kültürün belirleyici özelliklerini sergilerler,
- diller arasındaki etkileşimin belirlenmesine yardımcı olurlar,
- dillerin olgunluğu, işlenmişliği, zenginliği hakkında bilgi verirler,
- dillerin görüntüsüdür,
- dillerin hazinesidir, ... vb. (Eminoğlu, 2010, 4)

Bir toplumun millet olmasını sağlayan unsurlardan biri belki de birincisi dildir. Dilin kelimelerini muhafaza eden sözlükler aynı zamanda milletlerin kültür seviyelerini ve yaşayış şekillerini yansıtan önemli eserlerdir. Çünkü sözlükler meydana getirilirken ait olduğu milletin, sosyal ve kültürel yaşantıya bağlı ve

onun dildeki ifadesi olarak kullandığı bütün kelime, kelime grupları ve bunların cümlelerde kullanımlarını da örneklerle göz önüne sermektedir. Bu yüzden sözlükler, diller için kültürel mirasın en iyi şekilde korunduğu ve gelecek nesillere aktarıldığı hazine değerindedir. (İlhan, 2007, 15)

2.1. Sözlüklerin Yazılış Sebepleri

Dillerin söz varlıklarını ortaya koyan, onları koruyup geleceğe aktaran sözlüklerin hazırlanmasında etkili olan sebepleri şöyle sıralayabiliriz:

- bir dilin sahip olduğu söz varlığını tespit etmek;
- dil söz varlığını meydana getiren kelimelerin tarihi gelişimlerini tespit edip göstermek;
- yabancı bir dil öğretimi gayesiyle, yabancı dildeki kelimelerin karşılıklarını ana dilde göstermek;
- sanatçıların, bazı şair ve yazarların kullandıkları kelimeler ile bazı metinlerde geçen söz varlığını açıklamak;
- halk dilinde yaygın olarak kullanılan atasözleri ve deyimlerin anlamlarını göstermek;
- dil mevcut söz varlığına sahip çıkarak zenginliğini korumak;
- dil mevcut zenginliğini gelecek nesillere aktarmak;
- dili yabancı dillerin etkisinden korumak;
- dil doğru ve etkili kullanımına yardımcı olmak;
- dil kullanımında yapılan yanlışların önüne geçmek;
- söyleyiş hatalarını önlemek;
- başka dillerin öğrenilmesinde yardımcı olmak;
- diller arasında ilişkiyi ortaya koymak;
- yöresel ağızlarda var olan sözleri derlemek, toplamak;
- eğitim-öğretim hayatında dilin anlaşılması hususunda yaşanan sorunları çözüme kavuşturmak; vb. (İlhan, 2007, 22)

3. Geçmişten Günümüze Kadar Yazılan Fransızca-Türkçe Sözlüklerin Kronolojik Sıralanması

- Fransızca Tercümesi ile Türki Lügat I, Galland, Paris, 1636, 551 s. (yazma-Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, c. I, s. 90, no.217).
- Dictionnaire Français-Turc/Fransızca-Türkçe Sözlük, Antonie Arçere, Paris, 1690-1699, 2 c. 1. cilt 1034 s., II. cilt 986 s.
- Vocabulaire Français-Turc, Georges Rhasis, St. Petersburg, Imprimerie de L'Academie Imperiale Des Sciences, 1828, I. cilt 438 s.; 1829, II. cilt 326 s.
- Vocabulaire Français-Turc, T. X. Bianchi, Paris, 1831.
- Dictionnaire Abrege Français-Turc Hazine-i Lügat, Artin Hindoğlu, Wien, 1831, 4+516+2 s.
- Dictionnaire Français-Arabe-Persen et Turc/Fransızca-Arapça-Farsça ve Türkçe Sözlük, Prince Alexandre Handjeri, Moskova, 3 c., 1840-1841.
- Dictionnaire Français-Turc, T. X. Bianchi, Paris 1843-1846, 2 c., 1. c. 6+784+125 s.; 2. c. 1370 s.
- Miftah-ı Lisan/Français-Ottoman, Yusuf Halis, İstanbul, Ceride-i Havadis Matbaası, 1226/1849, 52+4 s.
- Dictionnaire de Poche Français-Turc, Nassif Mallouf, İzmir, 1849. (3. baskı 1912, 1026 s.)
- Dictionnaire Français-Turc, Nassif Mallouf, Paris 1850. (2. baskı 1856, 3. baskı 1881.)
- Elsine-i Türkiye ve Franseviyyenin Lügati, T.X. Bianchi-J. D. Kiefer, 2 c., Paris, 1850.
- Dictionnaire Français-Turc-Italien, Mehmet Atuf, İstanbul, Ceride-i Havadis Matbaası, 1285/1868, 408 s.
- Kamus-ı Fransevi (Fransızcadan Türkçeye Lügat/Dictionnaire Français-Turc), Şemseddin Sami (Fraschery), İstanbul, Mihran Matbaası, 1299/1882, 1635 s. (Baskıları: 2. baskı, İstanbul, Mihran Matbaası, 1315/1898, 1935 s.; 3. baskı: Resimli Kamus-ı Fransevi, İstanbul, Mihran Matbaası, 1318/1901, 2256 s.; 4. baskı: Kamus-ı Fransevi Fransızcadan Türkçeye Lügat Kitabı/Dictionnaire Français-Turc Ilustrede 3000 Gravures), İstanbul, Mihran Matbaası, 1322/1905, 2256 s.
- Manuel Terminologique, Français-Ottoman, Wssehrd Schlechta, Vienne, 1870, 400 s.
- Lügat-i Ecnebiyye, Hidayet, İstanbul, 1290/1873, 24 s.
- Kamus-ı Fransevi Türki, İtalyani, Arabi/Dictionnaire Français-Turc-İtalien-Arabi, Kudüs, Imprimerie Des P. P. Francescains, 1880, 608 s.

- Gunyetü'l-Lügat Fransızcadan Türkçeye/Dictionnaire Français-Turc, Mehmed Şükrü-Mikail Aşçıyan, 1. cilt, İstanbul, Karekin Bağdatlıyan Matbaası, 1298/1882, 989 s.; II. c., İstanbul, Aramyian Matbaası, 1300/1883, 1064 s.
- Dictionnaire Portatif Français-Ottoman, Şakir Paşa, İstanbul, Imp. Azellch et Fils, 1883, 125 s.
- Lügat-i Ef'al-i Fransevi (Efal-i Fransevinin Türkçeye Tercüme ve Tarifi), M. Salim-Dikran Sofyalı, İstanbul, Mihran Matbaası, 1884, 144 s.
- Küçük Kamus-ı Fransevi/Petit Dictionnaire Français-Turc, Şemseddin Sami, İstanbul, Mihran Matbaası, 1304/1886, 601 s.
- Fransızcadan Türkçeye Cep Lügati/Dictionnaire de Poche Français-Turc, W. Wiesenthal, İstanbul, Karabet ve Kasbar Matbaası, 1305/1888, 1237 s. (2. bs. İstanbul, Karabet Matbaası, 1312/1895, 4+1071 s.)
- Durub-ı Emsal-i Fransevi Lügatçesi, M. Emin, İstanbul, Kasbar Matbaası, 1308/1891, 30 s.
- Fransızcadan Türkçeye İstilahat Lügati/Dictionnaire Français-Turcs Des Termes Techniques Des Sciences, Des Lettres Et Des Arts, Andon B. Tıngır-Kirkor Sınapiyan, İstanbul, Karekin Bağdatlıyan Matbaası, 2 c., 1891-1892, 1. c. 8+2+423 s., 2. c. 565 s.
- Fransızcadan Türkçeye Mükemmel Lügat/Grand Dictionnaire Français-Turc, W. Wiesenthal, İstanbul, A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1310/1892, 416 s.
- Dictionnaire Français-Ottoman de Poche, W. Wiesenthal, İstanbul, 1312/1894, 1071 s.
- Fransızcadan Türkçeye Küçük ve Resimli Lügat-i Fenniye, İsmail Ziya, İstanbul, 1894, 263 s. (2. bs. 1911, 263 s.)
- Lügat-i Fenniye Fransızca-Osmanlıca, İsmail Ziya, İstanbul, 1312/1896, 263 s.
- Kamus-ı Askeri (Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca), Hüseyin Hüsnü Resulzade, İstanbul, Matbaa-i Sarıyan-Mahmut Bey Matbaası, 1312-1315/1895-1898, 2 c., 1235, s.
- Dictionnaire Medical Français-Turc, P. H. Nysten, İstanbul, 1316 /1900.
- Dictionnaire Français-Turc en Caracteres Latins et Turcs, Nikola Murad, Onnik Halebliyan Matbaası, İstanbul, 1901, 432 s.
- Lügat-i Nazima Fransızcadan Türkçeye Lügat, Ali Nazima, İstanbul, Kasbar Matbaası, 1901, 8+1904 s.
- Dictionnaire Français-Ottoman, Mehmet Halit, İstanbul, 1318/1902, 11 s.
- Lügatçe-i Mekatib/Le Vocabulaire des Ecoles, Rıfki Özgürel, İstanbul, Sancakçıyan Matbaası, 1327/1909, 374 s.
- Miftah-ı Lügatçe-i Mekatib, Rıfki Özgürel, İstanbul, Sancakçıyan Matbaası, 1327/1909, 87 s.
- Dictionnaire Français-Turc-Allemand/Fransızca-Türkçe-Almanca Sözlük, Nicolas Murat, İstanbul, İmprimeriede La Patrie, 1910, 436 s.
- Lügat-ı Ecnebiye, Ahmet Hamdi, Serasi Matbaası, Trabzon, 1911, 80 s.
- Lügat-i Tefeyyüz Fransızcadan Osmanlıcaya Lügat, Ali Nazima, İstanbul, Kasbar Matbaası, 1911, 8+1272 s.
- Kamus-ı Tıbbi Fransızcadan Türkçeye, Şerafettin Mağmumi, İstanbul, Osmanlı Matbaası, 1912, 2 c., 1064 s.
- Mini Mini Lügat-i Tefeyyüz Fransızcadan Osmanlıcaya Lügat/Mignon Dictionnaire Français-Ottoman, Ali Nazima, İstanbul, Kasbar Matbaası, 1330/1912, 632 s.
- Kamus-i İstilahat-ı İlmiyye Français-Turc, Maarif Vekaleti, İstanbul, 1333/1917, 210 s.
- Fransızcadan Türkçeye Yeni Lügat/Nouveau Dictionnaire Français-Turc, Mehmed Fuad, İstanbul, A. Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, 1310/1914, 1336+V s.
- Kamus-ı Said (Musavver), Said Kemal Paşazade, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1334/1915, 324 s.
- Lügat-i Feraz Fransızcadan Türkçeye-Dictionnaire Feraz Français-Turc, Ali Feraz İstanbul, 1337/1920, 2+640 s.
- Muhtasar Kamus-ı Askeri, Encyclopedie Militaire Abrege Français-Turc, Hüseyin Hüsnü Resulzade, İstanbul, Karabet Matbaası, t.y. 384 s.
- Küçük Kamus-ı Askeri, Hüseyin Hüsnü Resulzade, İstanbul, Matbaa-i Osmaniye, t.y. 14+352 s.
- Sanat Kamusu/Dictionnaire Des Termes D'art Français-Turc/Turc-Français, Celal Esad, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1340-1341/1924-1925, 1. kısım Fransızcadan Türkçeye 296 s., 2. kısım Türkçeden Fransızcaya 60+2 s.
- Lügatçe-i Felsefe Fransızcadan Türkçeye, İsmail Fenni (Ertuğrul), İstanbul, Matbaa-i Amire, 1314/1925, 936+8 s.

- Fransızcadan Türkçeye İstilahat-ı Hukukiye ve Siyasiye Lügati, Mehmed Ekrem, İstanbul, Ritsu Matbaası, 1927, 148+3 s.
- Vocabulaire Français-Turc, Georges Phasis, St. Petersburg, Imprimerie De L'academic Imperiale Des Sciences, 1928. 328 s.
- Fransızcadan Türkçeye Küçük Kamus-ı Fransevi/Dictionnaire Français-Turc, Hasan Bedreddin, İstanbul, Marifet Matbaası, 1928, 1548 s.
- Fransızcadan Türkçeye Mini Mini Lügat, Fethi İsmail-Max Bonnafous-Louis Rolland, İstanbul, Tefeyyüz Kütüphanesi, 1930, 707 s.
- 15.000 Kelimeli Fransızca-Türkçe Yeni Küçük Lügat, Ragıp Rıfkı, İstanbul, 1930, 352 s.
- Fransızca-Türkçe Yeni Lügat/Dictionnaire Français-Turc, Reşat Nuri Güntekin, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1931, 909 s.
- Fransızcadan Türkçeye Cep Lügati, M. Kemal, İstanbul, Reklam Matbaası, 1933, 602 s.
- Fransızca Türkçe Lügat, M. Kemal, İstanbul, Umumi Kütüphane, 1933, 288 s.
- Fransızcadan Türkçeye Talebe Cep Lügati, R. P. Özgürel, İstanbul, İkbal Kütüphanesi, 1933, 325 s.
- Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu, Reşat Nuri Güntekin-Ali Süha Delibaş-Nurullah Ataç-İsmail Hami Danişmend, İstanbul, 1934, 3 c., I. 808 s.; II. 813-1437 s.; III. 1445-2192 s.
- Fransızca-Türkçe Hukuki ve Medeni Lügat/Dictionnaire Juridique et Civique Français-Turc, Hüseyin Daniş, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1934, 820 s.
- Fransızca-Türkçe Yeni Lügat, Reşat Nuri Drago, İstanbul 1937, 909 s. (2. bs. 1940, 3. bs. 1952.)
- Fransızca-Türkçe Resimli Büyük Dil Kılavuzu, İsmail Hakkı Danişmed, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1937, 2192 s.
- Fransızca-Türkçe Küçük Lügat/Petit Dictionnaire Français-Turc, Hamdi Varoğlu, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1940, 494 s.
- Fransızcadan Türkçeye Sanat Lügati/Dictionnaire D'art Français-Turc, Celal Esad Arseven, Ankara, Alaeddin Kırıl Basımevi, 1944, 185 s.
- Fransızca-Türkçe Sözlük, A. H. Yaşaroğlu, İstanbul, 1945.
- Konuşulan Fransızca, A. H. Çelebi, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1947, 351 s.
- Fransızcadan Türkçeye Küçük Askeri Sözlük, Baha Öngel, Ankara, Harpokulu Basımı, 1948, 120 s.
- Fransızcadan Türkçeye Yeni Küçük Lügat, L. Dildeş, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1949, 480 s.
- Resimli Büyük Dil Kılavuzu/Grand Dictionnaire Illustre Français-Turc, İsmail Hakkı Danişmed, İstanbul, Kanaat Kütüphanesi, 1954, 1437 s.
- Fransızcadan Türkçeye Resimli Fizik-Kimya Sözlüğü, Raşit Bener, İstanbul, 1958.
- Çağrışım Yoluyla Fransızca-Türkçe Sözlük, Fehmi Baldaş-Tahsin Saraç, Ankara, 1959, 275 s.
- Fransızca-Türkçe Sözlük, M. Ali Ağakay, Ankara, TDK, 1962, 632 s.
- Telaffuzlu Fransızca-Türkçe Okul Lügati/Dictionnaire Français-Turc A Lusage Des Etudlants Avec Pronunclation Figuree, David Mandil, İstanbul, 1962, 478 s.
- Fransızca-Türkçe Temel Sözlük, L. İsfendiyaroğlu, İstanbul, 1962, 62 s.
- Telaffuzlu Fransızca-Türkçe Okul Lügati, Şakir Paşa, İstanbul, 1965.
- Telaffuzlu Fransızca-Türkçe Resmi Lügat, Şakir Paşa, İstanbul, 1965.
- Fransızca Türkçe Argo Sözlüğü, Tahsin Saraç, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1966, 108 s.
- Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Pars Tuğlacı, İstanbul, Pars Tuğlacı Yayınları, 1968, 825 s.
- Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, Yalçın Kocabey, Ankara, 1968, 828 s.
- Basın Sözlüğü Fransızcadan Türkçeye Türkçeden Fransızcaya, Hıfzı Topuz, İstanbul, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1968. 6+111 s.
- Fransızca-Türkçe Teknik Terimler Lügati, Nuri Özbalkan, İstanbul, 1969, 663 s.
- Grand Dictionnaire Français-Turc, Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, A. Rıza Yalt, İstanbul, 1971, 1246 s.
- Telaffuzlu Fransızca-Türkçe Sözlük, Nijat Özön, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1972, 541 s.
- Fransızca-Türkçe Sözlük, Baha Öngel, İstanbul, İnkılap ve Aka. K, 1972, 364 s.
- Fransızca-Türkçe Telaffuzlu Sözlük, Mükerrerem Aydın, İstanbul, Fono Yayınları, 1974.
- Edatlarına Göre Fransızca-Türkçe Fiil Sözlüğü, M. Salim Nazlı, İzmir, 1974, 193s.
- Fransızca Deyimler Sözlüğü, A. Gürün, İstanbul, İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1975, 640 s.
- Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca Küçük Sözlük (İktisat, Ticaret, Muhasebe, Bankacılık terimleri), M. Salim Nazlı, İzmir, Ege Üniversitesi YDOY, 1975, 156 s.

- Dil-Man Telaffuzlu Fransızca-Türkçe Okul Sözlüğü, David Mandil, Konya, Öğretim Yayınları, 1975, 410 s.
- Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük, Tahsin Saraç, Ankara, TDK, 1976, 1492 s.
- Fransızca-Türkçe, Türkçe Fransızca Ormanlık Terimleri Sözlüğü, Mediha Özkan, Ankara, 1976, 115 s.
- Açıklamalı Fransızca-Türkçe Jeomorfoloji Sözlüğü/Dictionnaire Explicatif Français-Turc De Geomorphologie, Mehmet Ardos, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1976, 208 s.
- Langenschedt Universal Sözlük Türkçe-Fransızca, Fransızca-Türkçe, H. J. Kornrumpf, İstanbul, Altın Kitaplar, 1980, 384 s.
- Fransızca-Türkçe Sözlük/Dictionnaire Français Turc, O. A. Gürün, İstanbul, İnkılap ve Aka, 1983, 599 s.
- Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, F. Namık Hansoy, İstanbul, 1984, 896 s.
- Telaffuzlu Fransızca-Türkçe Yeni Sözlük, İstanbul, Milliyet, 1987, 316 s.
- Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Ferit Namık Hansoy, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 1984, 896 s.
- Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca Telaffuzlu Minik Sözlük, Metin Kanıpak-Çirmen Akgün, Darrey Cande, İstanbul, Fono Yayınları, 1984, 239 s.
- Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca Telaffuzlu Sözlük, Mükerrerem Aydın, İstanbul, Fono Yayınları, 1985, 255 s.
- Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük/Grand Dictionnaire Français-Turc, Tahsin Saraç, İstanbul, 1985. (5-11. bs. 1994-2011)
- Telaffuzlu Fransızca-Türkçe Yeni Sözlük, Milliyet ve Kültür Kitabevi, İstanbul, 1987, 318 s.
- Dilbilim ve Göstergibilim Terimleri, Fransızca-Türkçe, İngilizce-Türkçe, İtalyanca-Türkçe, Mehmet Rıfat, İstanbul, Sözcü, 1988, 124 s.
- Ekonomi Terimleri Sözlüğü Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca, Bilge Aloba Köksal, İstanbul, Çağlayan Kitabevi, 1991, 286 s.
- Bilge Sözlük Okunuşlu, Örnekli, Açıklamalı Fransızca-Türkçe, Türkçe-Fransızca, Ahmet Çetin Ertürk, Ankara, 1995, 856+335 s.
- Fransızca-Türkçe/Türkçe-Fransızca Standart Sözlük, Céecile Bouchot, Murat Kıvanç, Birsen Çankaya, İstanbul, Fono Yayınları, 2000, 848 s
- Fransızca-Türkçe/Türkçe Fransızca Büyük Sözlük, Birsen Çankaya, İstanbul, Fono Yayınları, 2003, 463 s.
- Fransızca-Türkçe Ünlü Sözlük, İstanbul, Fono Yayınları, 2004, 836 s.
- Mini Sözlük Fransızca-Türkçe/Türkçe-Fransızca, Akgün Çirmen, Claude Darrey, Metin Kanıpak, İstanbul, Fono Yayınları, 2004, 239 s
- Fransızca Mini Konuşma Kılavuzu, Metin Yurtbaşı, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2004, 686 s.
- Fransızca-Türkçe/Türkçe Fransızca Cep Sözlüğü, Kolektif, İstanbul, Fono Yayınları, 2004, 463 s.
- Pratik Dönüşümlü Fransızca Sözlük, Evren Aydın, İstanbul, Gün Yayıncılık, 2004, 414 s.
- Dictionnaire Français-Fransızca El Sözlüğü Fransızca-Türkçe/Türkçe-Fransızca, Sevgi Türker Terlemez, İstanbul, Engin Yayınevi, 2008, 688 s.
- International Fransızca-Türkçe/Türkçe-Fransızca Sözlük, Baha Öngel, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 2009, 295 s.
- Fono Rehber Sözlük Fransızca-Türkçe/Türkçe-Fransızca, Kolektif, İstanbul, Fono Yayınları, 2009, 400 s.
- Güncel Fransızca-Türkçe Büyük Sözlük/Grand Dictionnaire Français-Turc, Doğan Yurdakul, Ankara, Kurmay Yayınevi, 2011, 1712 s.
- Fransızca-Türkçe Sözlük, İsmail Parlatur, Ankara, Yargı Yayınevi, 2015, 857 s.
- Cep Sözlük Fransızca-Türkçe/Türkçe Fransızca, İstanbul, Tiydem Yayıncılık, 2011, 472 s.
- Fransızca Mini Sözlük Français-Turc/Turc-Français, Kolektif, İstanbul, Engin Yayınevi, 2011, 512 s.
- Its-Bitsy Fransızca-Türkçe/Türkçe-Fransızca Mini Sözlük, Deniz Karan-Jonathan Broutin, İstanbul, Delta Kültür Yayınevi, 2014, 608 s.
- Fransızca-Türkçe ve Türkçe-Fransızca, Sevgi Türker Terlemez, İstanbul, Engin Yayınevi, 2014, 704 s.
- Modern Sözlük Fransızca-Türkçe/Türkçe-Fransızca, Kolektif, İstanbul, Fono Yayınları, 2016, 450 s.

- Lexis Larousse Fransızca-Türkçe Sözlük, Larousse, Ankara, Bilge Kültür Sanat, 2018, 2952 s.

Sonuç

XVI. yüzyılda başlayan Fransa-Türkiye yakınlaşması XIX. yüzyılda zirveye ulaşmıştır. Fransa, Osmanlı coğrafyasındaki ticari, ekonomik, askeri vb. alanlardaki üstünlüğünü korumak istediği için Türkçenin öğrenimi ve öğretimine büyük önem vermişler ve bu alanlarda başta Fransızca-Türkçe sözlükler olmak üzere pek çok eser kaleme almışlardır. Zamanla Batı'yı takip etmekte geç kaldığını anlayan Osmanlı İmparatorluğu da aradaki açığı kapatmak için Fransızca üzerinden Avrupa'ya açılmıştır.

1636 yılından 2019 yılına kadar 120 tane Fransızca-Türkçe sözlük yazılmıştır. 1928'e kadar 50 adet, 1928'den sonra 70 adet olan Fransızca-Türkçe sözlüklerin 1'i yazma, diğerleri basma eserdir. 1928'e kadar yazılan sözlüklerin 20 tanesinin yazarı yabancıken geri kalan 30 eserin yazarı Türk'tür. 1928'den sonra yazılan Fransızca-Türkçe eserlerin 2 tanesinin yazarı yabancı, biri yabancı-Türk geri kalan 67 tanesinin yazarı Türk'tür. 1928'e kadar yazılan eserlerin 30 tanesi İstanbul'da, 13 tanesi Paris'te, 2 tanesi Viyana'da, 1'er tanesi de Kudüs, Trabzon, Moskova, Petersburg ve İzmir'dedir. 1928 yılından sonra basılan Fransızca-Türkçe eserlerden 57 tanesi İstanbul'da, 10 tanesi Ankara'da, 2 tanesi İzmir'de, 1 tanesi de Konya'da basılmıştır. 1928'e kadar 1831'de, 1849'da, 1850'de, 1882'de, 1891'de, 1894'te, 1902'de, 1911'de, 1912'de, 1928'de 2'şer adet; 1636, 1699, 1828, 1840-1841, 1843-1846, 1868, 1870, 1873, 1880, 1883, 1884, 1886, 1888, 1892, 1895, 1896, 1898, 1901, 1909, 1910, 1914, 1915, 1917, 1920, 1924, 1925 ve 1927 yıllarında 1'er adet Fransızca-Türkçe sözlük basılmıştır. 1928'den sonra 2004'te 5'er adet; 1933, 1962, 1968, 1975, 1976, 1984, 1987, 2011'de 3'er adet; 1930, 1934, 1937, 1965, 1972, 1974, 1985, 2009 ve 2014 yıllarında 2'şer adet; 1931, 1940, 1944, 1945, 1947, 1948, 1949, 1954, 1958, 1959, 1966, 1969, 1971, 1981, 1983, 1988, 1991, 1995, 2001, 2003, 2008, 2016 ve 2018 yıllarında 1'er adet Fransızca-Türkçe sözlük yazılmıştır. 1928 öncesinde yazılan iki tane Fransızca-Türkçe sözlüğün de basım tarihi ile ilgili bilgi yoktur.

II. Dünya Savaşı'na kadar tüm dünyada görülen Fransızcanın öğrenilmesine karşı gösterilen ilgi Türkiye'de de Fransızca-Türkçe sözlükler üzerinden kendisini göstermiştir. Diğer Avrupa dillerine göre Fransızca-Türkçe sözlüklerin yazımı her zaman fazla olmuştur. Eserlerin yazarları ilk başlarda yabancılar ve basım yerleri de daha çok Avrupa başkentleriyken zamanla Türk coğrafyasında hem Türk yazarlar tarafından hem de kendi ülkemizde Fransızca-Türkçe sözlüklerin yazıldığı görülmektedir. II. Abdülhamit ve II. Meşrutiyet döneminde yazılan sözlüklerin sayısı diğer zamanlara göre daha fazladır. Fransızcanın II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya çapındaki önemini İngilizceye kaptırması ve teknolojik gelişmelerin elektronik sözlükleri geliştirmesi tüm dünyada olduğu Türkiye'de de basılı Fransızca-Türkçe sözlüklerin sayısının eskisine nazaran azalmasına neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Yahya (2005). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aksan, Doğan (1982). *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: TDK.
- Berkes, N. (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim Okullarında Yabancı Dil Öğretimi*. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: MEB.
- Gümüşkılıç, Mehmet (2002). XVIII. Yüzyılda Latin Harfleriyle Yazılmış Fransızca-Türkçe Bir Sözlük. *Milli Folklor*, 54. sayı, s. 25-29.
- Hietzel, Frederic (1995). *Dil Oğlanları ve Tercümanlar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hüseyn Hüsnü (1312). *Kamus-i Askeri*. İstanbul: Matbaa-i Sariyan.
- İlhan, Nadir (2007). *Geçmişten Günümüze Sözlükçülük Geleneği ve Türk Dili Sözlükleri*. Elazığ: Manas Yayınları.
- Kocabas, S. (1990). *Paris'in "Doğu Yolu"nda Yaptıkları / Tarihte Türkler ve Fransızlar*. İstanbul: Vatan Yayınları.
- Kieffer J. D. ve Bianchi T. X. (1835). *Elsine-i Türkiye ve Franseviyyenin Lügati*. Tome I. (Dic. Turc Français), Paris: Imp. du Comite.
- Kocaman, Ahmet (1998). Dilbilim, Sözlük, Sözlükçülük. *Kebikeç*, yıl 3, sayı 6, s. 111-114.
- Kodaman, Bayram (1991). *Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: TTK.
- Mallouf, N. (1856). *Dictionnaire Français-Turc*. Paris: Maison Neuve Mat.
- Sakaoğlu, N. (1991). *Osmanlı Eğitim Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şakiroğlu, M.H. (1995). Batı Ülkelerinde Yapılan Arap Hafli Basımın Kaynağı ve Etkisi. *Kebikeç*, yıl 1, sayı 2, s. 219-223.
- Vahapoğlu, M. H. (1997). *Osmanlıdan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okullar*. İstanbul: MEB.
- Eminoğlu, Emin (2010). *Türk Dilinin Sözlükleri ve Sözlükçülük Kaynakçası*. Sivas: Asitan.
- Yıldız, Hakkı Dursun (1993). *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. İstanbul: Çağ Yayınları, c. 11.
- <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/ataturkkitapligi/index.php>
- <https://e-library.ircica.org/>
- <http://kutuphane.atauni.edu.tr/yordambt/yordam.php?>
- <http://katalog.marmara.edu.tr/nadireser/index.html>
- <http://www.gutenberg.org/>
- http://yazmalar.tdk.org.tr/detayli_arama.php